

STRUKTURALISME: KAJIAN KES LINGUISTIK

ZAHAHRAH BUANG

*Jabatan Pengajian Melayu
Universiti Malaya*

Pembatasan

- (1) Kajian-kajian yang ditinjau telah dipilih untuk menggambarkan atau menunjukkan beberapa ciri dan proses analisis mengikut pendekatan strukturalisme. Kebaikan dan kelemahannya tidak ditinjau tetapi beberapa masalah yang timbul ada dikemukakan.
- (2) Dalam perbincangan, tiada percubaan untuk menyatakan kembali huraian yang dibuat itu dari segi teori linguistik yang kemudian.
- (3) Daripada hasil-hasil yang diberi perhatian, hampir kesemuanya adalah kajian pelajar/bekas pelajar/pensyarah Jabatan Pengajian Melayu (suatu bias alamiah yang dapat dimaafkan, pada hemat saya). Tidak sama sekali bererti bahawa kajian lain yang tidak tersebut dalam kertas ini ditinggalkan kerana mutunya.
- (4) Huraian lengkap dan satu persatu hasil kajian yang disebutkan tidak diberikan. Apa yang diberikan berupa keterangan umum yang amat ringkas saja.
- (5) Transkripsi asal diubah paling sedikit; oleh itu terdapat perbezaan akibat kecenderungan masing-masing pengkaji.

1. Pengenalan

Linguistik kurun ke-20 telah dipengaruhi pada sebahagian besarnya oleh Ferdinand de Saussure. Pandangan de Saussure dapat dirumuskan seperti berikut. Pertama, beliau merumuskan dan menyatakan ada dua dimensi dalam kajian bahasa: sinkronik dan diakronik. Kedua, beliau membezakan *langue* dari *parole*. Ketiga, beliau menunjukkan bahawa bahasa harus diuraikan sebagai satu sistem unsur-unsur (leksikal, fonologis dan tatabahasa) yang saling berkaitan. Kaitan itu terletak pada dua dimensi, iaitu sintagmatik (urutan tuturan) dan paradigmatic (sistem unsur atau kategori yang kontrasitif). Ini adalah kenyataan de Saussure tentang pendekatan strukturalisme yang kemudian telah diberikan tafsiran yang berbagai-bagai.

Kesan penting daripada teori strukturalisme ialah dalam bidang fonologi. Sebelum itu fonetik telah banyak mendapat perhatian oleh kerana hubungannya dengan pengajaran bahasa, ejaan dan trengkas. Fonetik dengan bantuan alat-alat dapat merakamkan dan membezakan fenomena bunyi dengan tepat. Ahli-ahli fonetik sedar bahawa tidak mungkin semua perbezaan fonetik yang diperhatikan dapat ditandakan dalam ortografi (transkripsi sempit) dan bahawa yang perlu ditandakan ialah perbezaan yang distintif saja (transkripsi luas). Konsep fonem berasal daripada usaha mencari teori transkripsi luas tetapi menjadi unsur asas dalam teori linguistik secara keseluruhan dan bagi huraian bahasa dan analisis bahasa. (Transkripsi fonemik yang diberikan kenyataan alofonnya patut boleh dibaca, kecuali bila ada kelainan bebas).

Di Amerika, dalam tahun-tahun dua puluhan, linguistik huraian mendapat perhatian paling banyak. Tiga tokoh penting adalah Frans Boas, Edward Sapir dan Leonard Bloomfield. Bloomfield telah memberikan nama kepada satu era — era Bloomfield — di mana pandangannya tentang linguistik mempengaruhi ahli-ahli bahasa tahun tiga puluhan dan empat puluhan. Apa yang ditekankan ialah analisis formal (bentuk). Pandangan Bloomfield ini timbul daripada kemahuannya untuk bersifat empirikal dan saintifik dan berkaitan dengan pandangan

mekanismenya. Mengikut beliau semua aktiviti manusia boleh diberikan definisi saintifik (suatu kesilapan pada pihaknya). Pengikut-pengikut Bloomfield lebih ketat lagi dan maukan linguistik lebih saintifik. Mengikut mereka struktur bahasa harus didapati dengan menggunakan prosedur yang tertentu yang mesti diikuti betul-betul. Sebenarnya apa yang mereka kehendaki merupakan keunggulan teoritis; ahli-ahli bahasa menggunakan makna juga untuk menghuraikan (termasuk pengkaji-pengkaji yang hasilnya akan dibicarakan).

Dua unit asas untuk menghuraikan ialah fonem dan morfem. Fonem termasuk di dalamnya semua fenomena fonetik yang distintif. Morfem merupakan unit struktur tatabahasa yang terkecil. Beza antara bunyi bahasa dengan fonem adalah sama dengan beza antara ahli dengan kelas. Fon dan alofon digunakan untuk bunyi bahasa. Kaedah fonologi diperluaskan kepada tatabahasa dengan menggunakan morf, alomorf, dan morfem. Struktur ayat dilihat dari segi analisis unsur terdekat dan morfem-morfem dikaitkan seperti pohon. Bloomfield juga membezakan binaan endosentrik dari eksosentrik bergantung kepada sama ada binaan itu serupa dari segi sintaksis dengan satu daripada unsur terdekatnya.

Model kenyataan yang digemari dalam fonologi dan tatabahasa ialah penyebaran (distribusi). Huraian bererti kenyataan tentang hubungan dari segi penyebaran fonem dalam urutan dan penyebaran morfem dalam kumpulannya setelah pengkaji mengasingkan unsur-unsur yang berkenaan.

Perbezaan antara sintaksis dengan morfologi kelihatan tidak begitu penting. Hubungan antara tatabahasa dan fonologi adalah morf fonemik. Tentang dua tahap kajian tadi pula, analisis fonemik datangnya dulu, baru analisis tatabahasa. Ini adalah sistem aturan yang terkandung dalam huraian yang dibuat. Dalam kajian-kajian yang akan disebut/dibincangkan juga kelihatan kesemua analisis tatabahasa didahului oleh analisis fonemik.

2. Fonem

Fonem adalah unit fonologi. Untuk mengetahui struktur

fonemik, pengkaji harus menentukan apakah fonem-fonem sesuatu bahasa itu dengan memenggal dan mengklasifikasi bahan bahasa yang sebenarnya dan kemudian melihat kombinasi fonem yang boleh hadir. Di antara hasil kajian jenis ini adalah yang mengenai dialek Melayu di Ulu Muar (Rufus Hendon, 1966), bahasa Semai di Perak (Ghazali Uda Umar, 1969 dan Taher Masri, 1970/71), dialek Rawa (Harun Mat Piah, 1969), dialek Kelantan (Abdul Hamid Mahmood, 1971/72) dialek Kuching (Madzhi Johari, 1972/73) dialek Ulu Telemong Abdullah Junus, 1976/77) dan 23 bahasa di Semenanjung, Sabah dan Sarawak (Asmah Haji Omar, 1983).

Dengan ringkas, cara mengasingkan fonem-fonem sesuatu bahasa adalah dengan menggunakan pasangan minimal, sama ada identikal atau analogus. Misalnya:

Taber Masri (b. 15): Bahasa Semai

identikal	[ʔəŋkoh]	potong
	[ʔəŋkɔh]	tiang

Oleh itu /o/ dan /ɔ/ adalah dua fonem dalam bahasa Semai.

analogus	[lənta:k=]	lidah
	[kəntɔk=]	kiri

oleh itu /a/ dan /ɔ/ adalah dua fonem dalam bahasa Semai.

Penentuan fonem juga dilihat dari segi penyebaran bunyi-bunyi dalam sesuatu bahasa. Ini dilakukan kerana kemungkinan bahawa sesuatu bunyi itu tidak serupa pada lingkungan yang berlainan, umpamanya di awal atau di akhir sukukata dan di awal atau di akhir kata. Bunyi-bunyi yang tidak serupa mengikut lingkungan dinamakan bunyi yang saling menyingkiri atau yang saling melengkapi. Bunyi-bunyi [n] atau nasal alveolar biasa dan [nʷ] atau nasal alveolar yang dipalatalisasikan dalam bahasa Semai adalah saling melengkapi atau saling mengasingi kerana [nʷ] hanya terdapat apabila diikuti oleh onset yang

terdiri daripada afrikat palato-alveolar [č] dan [j] sedangkan [n] hadir di lingkungan yang lain. Misalnya

Taber Masri (b. 16): Bahasa Semai

[n̥]	[čan̥čɛŋ]	cacing
	[ʔən̥jɪh]	di situ
[n]	[səntɔ:l]	bulu
	[nan̥ʔ]	satu

Oleh kerana itu [n̥] dan [n] adalah alofon yakni anggota-anggota daripada satu fonem /n/ dalam bahasa Semai.

Satu lagi contoh yang boleh dikemukakan ialah tentang fonem /ë/ dalam dialek Kelantan yang mempunyai 4 alofon: [ʷë], [ʸë], [ẹ̈] dan [ë̥]. Misalnya:

Abdul Hamid Mahmood (b. 63): Dialek Kelantan

[ʷë]	[tuʷë]	cungkil
	[suʷë]	majal
	[buʷɛh]	buih

[ʷë] iaitu [ẹ̈] yang dilabialisasikan hanya terdapat apabila mengikut vokal [u].

[ʸë]	[miʸë̃]	miang
	[kəmiʸë̃]	kemenyan

[ʸë̃] iaitu [ë̥] yang dipalatasasikan hanya terdapat apabila mengikut [i] oral atau sengau.

[ẹ̈]	[čaʸẹ̈ʔ]	carik
	[səpẹ̈ʔ]	sempit/sepit
	[putẹ̈h]	putih

[ẹ̈] iaitu [e] yang bunyinya lebih rendah, hanya terdapat dalam sukukata tertutup.

[ë]	[katë]	katil
	[tabë]	tabir
	[butë]	butir

[ë] iaitu vokal depan separuh tinggi tak bundar hanya terdapat dalam lingkungan lain.

Bentuk-bentuk lain yang merupakan anggota daripada satu fonem adalah bentuk variasi bebas. Misalnya:

Madzhi Johari (b. 30): dialek Melayu Kuching

[ami]	ramai
[Rami]	ramai

[ʏ] dan [R] adalah dua bunyi yang dapat berganti dalam lingkungan yang identikal dan dinamakan variasi bebas, oleh itu anggota satu fonem/ʏ/.

Anggota-anggota satu fonem kerap kali mempunyai kesamaan fonetik misalnya dari segi jenisnya atau daerah artikulasinya. Tetapi bukan berarti semua bunyi yang mempunyai kesamaan fonetik dalam sesuatu bahasa adalah satu fonem; mungkin juga fonem yang berbeza. Oleh sebab itu bunyi-bunyi yang demikian haruslah diragukan dalam analisis fonem sesuatu bahasa. Daripada analisis itu dapat dirumuskan jumlah fonem dalam sesuatu bahasa. Sebagai contoh Hendon mengasingkan 8 fonem vokal oral dan 6 fonem vokal nasal dari 20 fonem konsonan seperti berikut:

Rufus Hendon (b. 5, 8): dialek Ulu Muar

Vokal Oral	Depan	Belakang
I	i	u
II	ɪ	ʊ
III	e	o
IV	a	ɑ

<i>Vokal Nasal</i>	<i>Depan</i>	<i>Belakang</i>
I	\tilde{i}	\tilde{u}
II	\tilde{e}	
III	\tilde{e}	\tilde{o}
IV	\tilde{a}	

<i>Konsonan</i>	Bilabial	Apiko-dental	Fronto-palatal	Dorsal
hentian tak bersuara	p	t	c	k
hentian bersuara	b	d	j	g
nasal	m	n	\tilde{n}	✓
kontinuan	w	l	y	r

Pelahiran bunyi bagi fonem-fonem yang diberikan dalam carta adalah jelas daripada label/istilah yang digunakan. Cara ini selalu digunakan jika pengkaji mau menghindarkan huraian fonetik dulu dan diikuti oleh huraian fonemik terutamanya jika tidak terdapat alofon yang kompleks. Asmah Haji Omar (1983) juga memberi fonem dalam carta. Kebanyakan latihan ilmiah menggunakan carta untuk bunyi-bunyi (yang dihuraikan ciri-ciri fonetiknya dengan terperinci) dan kemudian menyenaraikan fonem yang dapat disaring.

Penyebaran fonem-fonem pula dilihat mengikut sukukata (terbuka, tertutup) dan dalam lingkungan fonem tertentu serta mengikut kedudukan kata (awal, akhir). Misalnya:

Madzbi Johari (b. 61): dialek Melayu Kuching

Dalam dialek Melayu Kuching /i/ boleh hadir dalam suku-kata terbuka, dan dalam sukukata tertutup vokal ini boleh mendahului mana-mana konsonan yang dapat menjadi koda suku-

kata. Misalnya:

Sukukata terbuka pada sukukata pertama

/nisi?/	tidak
/piso?/	pisau
/sida?/	mereka

Sukukata terbuka di akhir kata

/lanji/	gatal
/dudi/	kemudian
/Yami/	ramai

Sukukata tertutup

/balit/	balik
/kudi?/	hujan ribut yang dianggap kerana kesalahan manusia
/guYin/	berbaring

Satu daripada ciri yang jelas dalam dialek Melayu Kuhing ialah vokal dalam dialek ini tidak terdapat hadir di awal kata kerana vokal biasanya di dahulu oleh /?/.

Huraian yang umum juga diberikan oleh pengkaji-pengkaji.

Lihat:

Rufus Hendon (b. 14): dialek Ulu Muar

Dalam dialek Ulu Muar vokal hadir pada kedudukan awal, tengah dan akhir sukukata. Vokal hadir secara tunggal atau dalam rangkap dua atau tiga. Misalnya:

/e/	dia punya
/tu/	itu
/dah/	sudah

/ao/	air
/tuo/	tua
/plwq/	periuk
/ccatan/	cacar

Tentang konsonan pula, dalam kedudukan sukukata pertama sebelum vokal, mungkin tiada konsonan, mungkin 1 konsonan atau rangkap konsonan sehingga kepada empat. Misalnya:

/ubeg/	ubat
/gɔdɔr/	besar
/tlinɔ/	telinga
/stanɔ/	istana
/mntuɔ/	mertua
/smpronɔ/	sempurna
/mntdarah/	makan /kasar)

Antara vokal mungkin tiada konsonan, satu konsonan atau rangkap-rangkap sehingga berjumlah tiga. Misalnya:

/idwɲ/	hidung
/aka/	akal
/tɔmpeq/	tempat
/giɲco/	campur
/estri/	isteri

Pada kedudukan akhir selepas vokal dalam sukukata akhir, mungkin tiada konsonan, satu konsonan atau gugusan dua konsonan. Misalnya:

/bisu/	bisu
/piki /	fikir
/nasi t/	nasib
/basah/	basah
/wakawah/	wakaf

Teori fonem yang asal hanya terhad kepada konsonan dan

vokal iaitu unsur penggalan. Ini kemudiannya diperluas dan proses analisis yang sama diterapkan kepada ciri lain daripada penggalan konsonan dan vokal iaitu ciri prosodi misalnya nada, tekanan dan kepanjangan.

Beberapa contoh penerapannya kepada bahan yang digunakan dalam beberapa kajian dapat dikemukakan. Hendon mengasingkan 12 fonem jenis ini, yang terdiri daripada 7 kelas: 1) tekanan (stress)' 2) kepanjangan (overlength)' 3) penegas (emphasizer)' 4) penamat kontor (contour terminal)' 5) pengubah kontor (contour modifier)' 6) register' 7) penamat ayat (sentence contour). Tetapi Hendon (h. 119) mengatakan hasil beliau tentang bahagian ini merupakan "only as a first approximation to a satisfactory analysis". Contoh lain adalah seperti berikut:

Taber Masri (b. 28): bahasa Semai

Kepanjangan adalah fonemik.

[mamwk=]	mandi
[mamw:k=]	harimau

[ləbeh]	lebih
[ləbe:h]	penuh

Satu lagi contoh dapat dikemukakan:

Asmah Haji Omar (1983) (b. 110): bahasa Banjar Darat

Kepanjangan juga ofnemik.

/sô/	puas
/sô:/	ular
/la/	lelaki
/la:/	darah
/lôk/	makanan yang dimakan dengan nasi
/lô:k/	lurah

Mengikut Asmah dalam bahasa Kadazan Tambunan, kepanjangan yang merupakan variasi bagi gandaan vokal bersifat fonemik juga.

3. Morfem

Bahasa dikatakan terdiri daripada morfem yang berturutan. Morfem pula terdiri daripada fonem. Bagaimana menentukan fonem telah dibincangkan. Untuk menentukan morfem juga pemenggalan dan klasifikasi harus dilakukan. Morfem tidak seharusnya dikelirukan dengan kata. Kata adalah unit bebas yang terkecil, iaitu unit tatabahasa yang terkecil yang boleh dituturkan bersendirian. Morfem boleh merupakan satu kata atau menjadi bahagian daripada kata. Definisi morfem ialah bentuk linguistik yang tidak mempunyai bahagian yang sama dari segi fonetik-semantik dengan bentuk lain. Jadi *ajaran* bukan morfem kerana *ajar* sama dengan bahagian kedua daripada *mengajar* dan *-an* sama dengan bahagian kedua daripada *minuman*. Tugas ahli bahasa ialah untuk menyatakan kombinasi yang mungkin bagi morfem-morfem yang telah diasingkan. Inilah yang telah dilakukan dalam kajian ke atas dialek Ulu Muar (Rufus Hendon, 1966) dialek Johor (Zahrah Buang, 1966), dialek Temuan (Abdullah Hassan, 1969), dialek Pulau Pinang (Noor Ein Mohd. Nor, 1973), dialek Kedah (Ton Ibrahim, 1974), dialek Kelantan (Abdul Hamid Mahmood, 1977) dan 23 bahasa di Semenanjung, Sabah dan Sarawak (Asmah Haji Omar, 1963).

Konsep morfem yang awal terpaksa dipinda apabila kelihatan bukan dalam semua hal morfem terdiri daripada fonem. Bloomfield mengemukakan "alternant" dan ini kemudian dinamakan alomorf oleh ahli bahasa lain. Sesuatu morfem terdiri daripada alomorf-alomorf. Setengahnya adalah alomorf lingkungan iaitu yang kehadirannya berdasarkan kepada lingkungan fonologis atau leksikal. Dengan ini juga, morfem tidak dikatakan terdiri daripada fonem tetapi alomorf terdiri daripada fonem; morfem adalah kelas alomorf-alomorf. Misal alomorf dan morfem:

Awalan {mə-} dalam dialek Kedah mempunyai beberapa alomorf (/mə-/ , /məm-/ , /mən-/ , /məŋ-/ dan /məʃ-/) yang kehadirannya ditentukan oleh lingkungan fonologis iaitu fonem pertama dasar.

/mə-/ terdapat sebelum fonem liquida:

/laŋut/	langut
/məlaŋut/	melangut

/məm-/ terdapat sebelum fonem labial:

/pakay/	pakai
/məmakay/	menghias diri

/mən-/ terdapat sebelum fonem alveolar:

/jjet/	jahir
/mənjjet/	menjahit

/məŋ-/ terdapat sebelum fonem vokal dan konsonan plosif velar:

/uʃap/	ucap
/məŋuʃap/	mengucap
/kətam/	ketam
/məŋətam/	mengetam

/məʃ-/ terdapat sebelum fonem geseran alveolar:

/salaʔ/	salak
/məʃalaʔ/	menyalak

Dalam dialek Kedah juga terdapat alomorf yang kehadirannya boleh dikatakan ditentukan oleh lingkungan leksikal kerana pemakaiannya hanya terdapat pada 3 morfem saja, iaitu alomorf /bəl-/ bagi awalan {bɔR-} yang digunakan seperti berikut:

/ajar/	ajar
/bəlaʃjaR/	belajar

/aRak/	arak
/bəlaRak/	berarak
/unjɔR/	unjur
/bəljɔR/	berljur

Bukan itu saja tetapi ahli-ahli bahasa juga bercakap tentang alomorf zero, dan ini membawa kita lebih jauh daripada konsep Bloomfield tentang morfem.

Bloomfield juga memikirkan tentang analisis bentuk gantian. Ini juga kelihatan dalam analisis Zellig Harris yang menyatakan adanya alomorf gantian. Alomorf gantian telah dibicarakan oleh Zahrah Buang dan Rufus Hendon dalam kajian-kajian mereka. Contoh:

Zahrah Buang (b. 49): dialek Johor

Dalam dialek Johor dan dua kumpulan alomorf untuk awalan {N-} : alomorf gantian /oⁿ/ dan alomorf tambahan. Perkara kedua tidak dibicarakan di sini. Yang hendak diterangkan sedikit ialah alomorf gantian yang dilahirkan seperti berikut:

/m ← p/
 /n ← t/
 /ɲ ← c, s/
 /ŋ ← k, h/

ini bererti fonem awal morfem dasar digantikan dengan fonem nasal yang sejar.

Perkara yang serupa terdapat dalam dialek Ulu Muar. Dalam kedua-dua dialek alomorf gantian merupakan variasi bebas dengan alomorf tambahan yang berkenaan. Yang berbeza dalam kajian-kajian yang berkenaan adalah lambang bagi morfem. Jika satu-satu morfem mempunyai dua atau lebih alomorf, salah satu daripada alomorf-alomorf itu dipilih sebagai alomorf dasar. Alomorf dasar adalah alomorf yang digunakan untuk mewakili alomorf-alomorf lain dan melambangkan sesuatu morfem,

biasanya atas dasar kekerapan, keselarasan dalam bentuk, keproduktifannya dan kemudahan untuk menerangkan kehadiran bentuk lain.

Bloomfield juga mengemukakan 'minus feature' seperti yang terdapat dalam bahasa Perancis atau dipanggil 'subtractive morf' oleh Zellis Harris. Tetapi ini tidak dijumpai dalam kajian-kajian yang ditinjau. Dalam hal ini, sebenarnya konsep minus tidak digemari oleh pengkaji.

Seperti juga pada tahap fonologi terdapat fonem yang terdiri daripada ciri-ciri prosodi, pada tahap morfologi juga terdapat morfem atau alomorf yang terdiri daripada ciri-ciri yang sama. Dalam kajian-kajian yang ditinjau terdapat satu kes jenis ini seperti berikut:

Abdul Hamid Mahmood (b. 79): dialek Kelantan

Dalam dialek Kelantan terdapat *suprafiksa* iaitu kepanjangan konsonan. Konsonan yang dipanjangkan ialah konsonan pertama pada stem atau morfofonemnya. Stem itu boleh terdiri daripada nukleus selapis atau nukleus kompleks. Kepanjangan konsonan dalam dialek ini boleh menetap dan mengubah golongan. Semua konsonan boleh dipanjangkan. Fungsinya:

- (1) sebagai penanda kerja ragam transitif

/ali	ttikɛ	mamaʔ/	Ali tertikam Muhammad
------	-------	--------	-----------------------
- (2) pelbagai pengganti awalan

/ggɔcɔh/	=	/bəgɔcɔh/	bertumbuk
/ttido/	@	/tətido/	tertudur
- (3) bervariasi bebas dengan adverba yang diulang

/makɛ	bbajɔʔ/	=	/make	bajɔʔ-bajɔʔ/
			makan banyak-banyak	
- (4) bervariasi bebas dengan katadepan

/ssəkɔlɔh/	=	/diəsəkɔlɔh/	di sekolah
		/kəsəkɔlɔh/	ke sekolah
		/dayi səkɔlɔh/	dari sekolah

Jumlah morfem dalam satu-satu bahasa atau dialek itu terlalu besar. Oleh itu dalam huraian tatabahasa bukan kesemuanya dapat disebutkan. Morfem-morfem yang terlibat dalam pembentukan kata boleh dibahagikan kepada dua jenis, iaitu morfem bebas dan morfem terikat. Morfem bebas ialah morfem yang boleh berdiri dengan sendiri dalam struktur ayat sebagai kata sempurna. Morfem jenis inilah yang banyak sekali dalam sesuatu bahasa. Morfem terikat pula hanya boleh hadir bersama-sama morfem lain, sama ada bebas atau terikat, sebagai awalan, akhiran atau sisipan. Morfem jenis terikat inilah yang biasanya mempunyai alomorf-alomorf yang harus diuraikan.

Apabila sudah diketahui morfem-morfem sesuatu bahasa, perlu dinyatakan bagaimana morfem-morfem itu digabungkan. Mengikut Bloomfield bentuk-bentuk bahasa tersusun dengan cara yang tertentu. Beliau mencadangkan 4 perkara terlibat: aturan, modulasi, modifikasi fonetik dan pemilihan. Aturan dan pemilihan memang berkaitan dengan susunan. Modulasi bererti penggunaan fonem tambahan misalnya intonasi dan tekanan. Ini suatu yang sukar dibezakan dan biasanya tidak dimasukkan dalam huraian. Modifikasi fonetik sebenarnya sudah disebutkan apabila alomorf dibicarakan. Dalam huraian, pengkaji tidak suka mengatakan sesuatu bentuk *berubah* menjadi yang lain kerana ini boleh berlaku hanya dalam sejarah. Misalnya boleh dikatakan /b/ *berubah* menjadi /p/ apabila /jawab/ diberi akhiran /-an/. Tetapi ahli bahasa sinkronik lebih suka mengatakan /jawab/ dan /jawab/ adalah 2 alomorf, yang pertama berdiri sendiri (bebas) dan yang kedua hadir dengan /-an/ (terikat). Tentang aturan dan pemilihan, ini bererti struktur tatabahasa terdiri daripada morfem dalam urutan. Morfem dipilih dan diletakkan mengikut aturan. Ini memerlukan kelas morfem dikenali supaya dapat dinyatakan kelas-kelas yang boleh bergabung.

Tugas ahli bahasa adalah untuk menggolongkan morfem-morfem kepada misalnya golongan kata kerja, kata benda dan lain-lain. Morfem terikat pula boleh bersifat sebagai penetap atau pengubah golongan kata atau kedua-dua sekali. Misalnya:

Dalam dialek Kedah terdapat 6 morfem terikat bendaan. Morfem-morfem terikat bendaan itu terdiri daripada tiga awalan, satu akhiran dan dua morfem terikat terbagi serentak. Morfem-morfem itu adalah seperti berikut:-

- (i) awalan { pə }
- (ii) awalan { kə }
- (iii) awalan { sə }
- (iv) akhiran { -an }
- (v) morfem terikat terbagi serentak { kə-an }
- (vi) morfem terikat terbagi serentak { pə-an }

Awalan { pə- } diimbuhkan pada kata dasar daripada golongan kata kerja dan kata sifat, menukarkan golongan-golongan itu kepada kata benda.

{ pə- } + kata kerja → kata benda
/pən+čuri/ → /pənčuri/

Morfem-morfem terikat yang lain juga diberikan huraian seperti di atas.

Struktur kata dialek Kedah dari sudut morfologi ialah:

(awalan) + (awalan) + (dasar) + dasar + (akhiran)
Dasar dalam kurungan menunjukkan reduplikasi dasar

- (i) Dasar
/buku/ buku
- (ii) Awalan + Dasar
/təpija?/ terpijak
dasar : /pija?/ pijak
- (iii) Awalan + Awalan + Dasar
/bətəgantərj/ bergantung

dasar : /ganto /

- (iv) Awalan + Awalan + Awalan + Dasar
/bəkəmutəh/ banyak benda yang nampak putih
dasar : /putəh/
- (v) Dasar + Akhiran
/bagian/ bahagian
dasar : /bagi/
- (vi) Awalan + Dasar + Akhiran
/kəlakuan/ kelakuan
dasar : /laku/
- (vii) Dasar + Dasar
/buku - buku/ buku-buku
- (viii) Awalan + Dasar + Dasar
/təguliŋ - guli / guling
dasar : /guliŋ/
- (ix) Awalan + Dasar + Awalan + Dasar
/sɔRarj - s Rarj/ seorang-seorang
dasar : /ɔRarj/

Ahli bahasa nampaknya telah berjaya menentukan unit tatabahasa yang kecil. Masalah yang timbul ialah menganalisis ayat. Penyelesaian yang diberikan ialah mengambil suatu ayat dan membahagikannya kepada unsur terdekat. Ini dinamakan analisis unsur terdekat.

4. Unsur terdekat

Apa yang dilakukan ialah mengambil ayat dan memenggalnya kepada dua dan tiap-tiap satu dibahagikan dua lagi hingga sampai morfem. Bloomfield berpendapat susunan unsur-unsur dapat ditunjukkan dalam analisis 'binary' ini (kadang-kadang

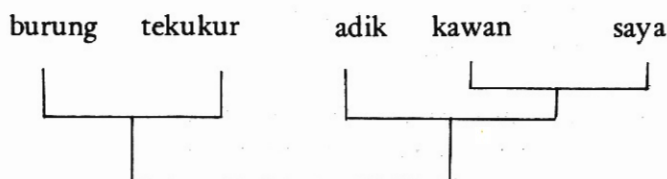
sukar dilakukan tetapi pada umumnya kepada dua, jadi 'binary'). Hanya dengan cara ini dapat ditunjukkan struktur kata/frasa/ayat; senarai morfem tanpa menunjukkan susunannya begini tidak menunjukkan bagaimana struktur tersebut ter-bina.

Misalny

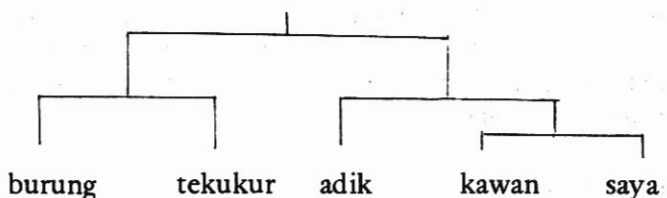
Asmah Haji Omar (1982) (b. 242): babasa Melayu

((burung) (terkukur)) ((adik) ((kawan) (saya))))

Penggambaran seperti di atas dinamakan 'bracketing' yang sukar dibaca. Frasa di atas dipetik tetapi 'bracketing' digambarkan sebagai contoh. Asmah telah meunjukkannya dengan rajah pohon yang lebih jelas dan yang biasanya digunakan oleh pengkaji-pengkaji.

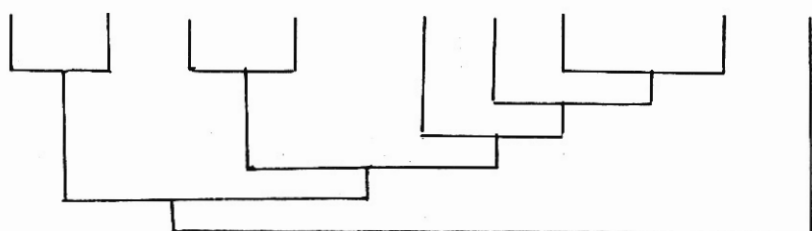

Ini boleh diterbalikkan supaya kelihatan demikian:

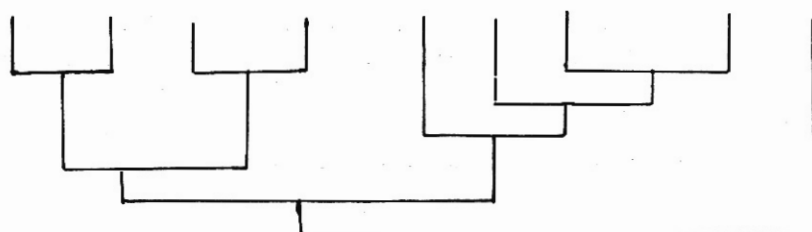

Kadang-kadang sesuatu frasa dapat dibahagikan dengan berbagai-bagai cara. Ini ditunjukkan oleh Asmah (h. 243).

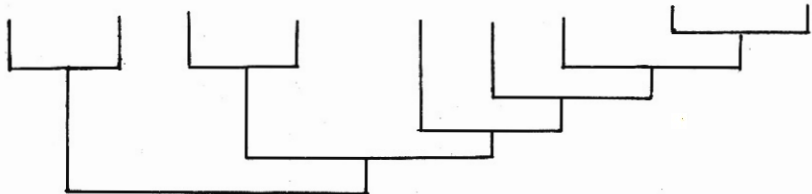
(a) rumah papan yang besar yang di seberang sungai itu

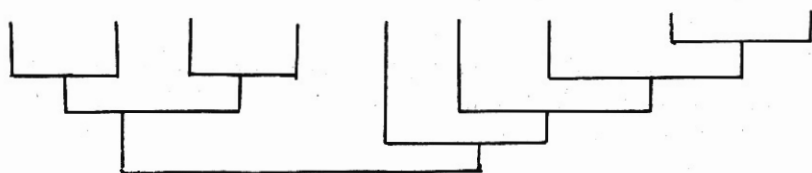
(b) rumah papan yang besar yang di seberang sungai itu

(c) rumah papan yang besar yang di seberang sungai itu

(d) rumah papan yang besar yang di seberang sungai itu

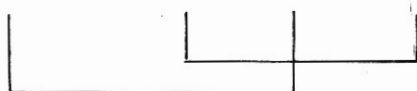

Pembahagian kepada unsur terdekat kadang-kadang dapat menghapuskan ketaksaan. Misalnya:

(a) perkembangan bayi dan keluarga

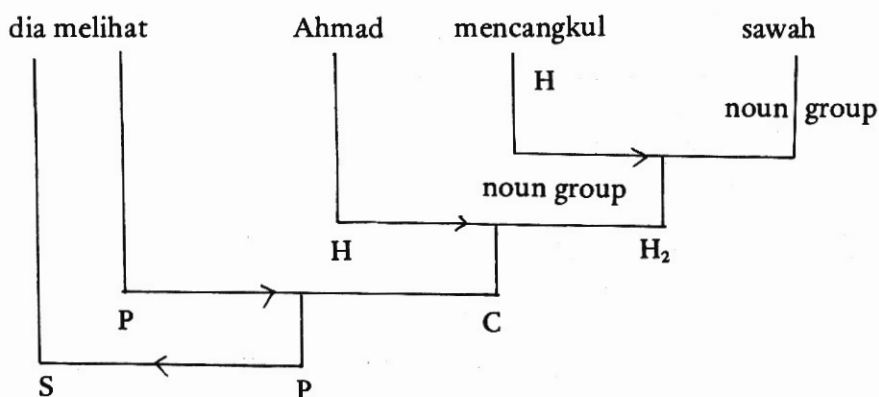

(b) perkembangan bayi dan keluarga

Membahagi-bahagi saja tidaklah mencukupi. Tiap-tiap unsur terdekat diberikan label sebagai subjek, objek, frasa nama dan sebagainya. Misalnya:

Payne (b. 112); bahasa Melayu standard

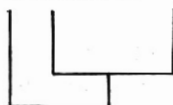
(Tanda mengarah kepada unsur yang surbordinat). Label Payne agak sukar untuk diterima (bagi saya) tetapi diberikan di sini sebagai contoh semata-mata.

Cara untuk mengetahui bagaimana memenggal ialah dengan menggunakan konsep perluasan. Perluasan dilihat dari segi persamaan pola. Persamaan ini boleh diuji dengan menggantikan

satu urutan dengan yang lain. Dalam analisis unsur terdekat yang panjang digantikan dengan yang pendek, terutama satu morfem. Perluasan dilihat secara longgar. *Papan* dalam *rumah papan* boleh dikatakan keterangan; oleh itu *rumah papan* adalah perluasan *rumah*. Tetapi *di seberang sungai* bukan perluasan bagi mana-mana unsur di dalamnya. Binaan seperti ini dipanggil eksosentrik. Yang pertama tadi adalah binaan endosentrik. Huraian binaan-binaan tersebut merupakan sebahagian daripada huraian struktur bahasa.

Analisis unsur terdekat tidak terhad kepada ayat, klausa dan frasa. Morfem-morfem sesuatu kata juga dilihat dari segi analisis ini. Misalnya:

dibesarkan

Unsur terdekatnya adalah *di-+ besarkan* oleh kerana *di-*(pasif) ditambah kepada kata kerja transitif.

Kadang-kadang dua unsur yang merupakan satu bentuk diasingkan. Ini menimbulkan konsep terbahagi. Misalnya *pelajaran*; *p -an* dipanggil morfem terikat terbahagi tetapi ini sukar diuraikan. Selain daripada itu dalam bahasa Melayu fonem-fonem morfem terikat tersebut adalah sama dengan awalan dan akhiran. Oleh sebab itu hal ini ada kalanya dilihat sebagai awalan dan akhiran yang ditambah serentak (Zahrah Buang dan Payne) atau morfem terbahagi/‘circumfix’ (Hendon).

5. Kajian-kajian

Kajian-kajian yang telah dijalankan yang menggunakan pendekatan struktural kebanyakannya hasil usaha mereka yang ada kaitan dengan Jabatan Pengajian Melayu. Pelajar-pelajar dari Jurusan Linguistik telah mendapat *latihan* dalam analisis struktural berpandukan kepada buku-buku/manual seperti *Manual of Articulatory Phonetics*, *Workbook Supplement* oleh Smalley (1964), *Phonemics: A Technique For Reducing Languages To*

Writing oleh Pike (1963), *Morphology: The Descriptive Analysis of Words* oleh Nida (1963), *A Programmed Introduction To Linguistics-Phonetics and Phonemics* oleh Buchanan (1963) dan *Workbook in Descriptive Linguistics* oleh Gleason (1963). Mereka kemudiannya telah menjalankan penyelidikan dan mengemukakan hasil mereka dalam latihan ilmiah untuk ijazah sarjana muda, misalnya Ghazali Uda Umar (1969), Taher Masri (1970/71), Harun Mat Piah (1969), Abdul Hamid Mahmood (1971/72), Madzhi Johari (1972/73) dan Abdullah Junus 1976/77).

Beberapa pelajar telah melanjutkan pelajaran mereka hingga ke peringkat ijazah sarjana dan menjalankan penyelidikan serta menulis tesis tentang beberapa bahasa atau dialek. Di antaranya ialah Nik Safiah Karim (1965), Zahrah Buang (1966), Abdullah Hassan (1969), Noor Ein Mohd. Nor (1973), Ton Ibrahim (1974) dan Abdul Hamid Mahmood (1977).

Tiga tesis yang diusahakan untuk peringkat ijazah Ph.D telah dijalankan oleh Asmah Haji Omar (anggota keluarga JPM) untuk Universiti London (dikemukakan pada tahun 1969 dan diterbitkan pada tahun 1981), E.M.F. Payne untuk Universiti London juga (dikemukakan pada tahun 1964 dan diterbitkan pada tahun 1970) dan Rufus Hendon untuk Universiti Yale (dikemukakan pada tahun 1960 dan diterbitkan pada tahun 1966).

Penyelidikan yang bukan berbentuk latihan ilmiah atau tesis telah diusahakan oleh Asmah Haji Omar (1968, 1983). Dalam kertas ini saya tidak menyentuh hasil usaha yang dapat dikatakan banyak juga yang telah diterbitkan dalam bentuk makalah.

Bahasa yang dikaji adalah bahasa Melayu, yang standard seperti yang diusahakan oleh Asmah dan Payne, dan dialek Melayu, misalnya Johor, Ulu Muar, Kelantan, Kedah dan Pulau Pinang. Bahasa orang Asli juga dikaji seperti Semai dan Temuan di Semenanjung dan bahasa berbagai-bagai suku di Sabah seperti Bajau, Dusun dan Murut dan di Sarawak seperti Bedayuh, Iban dan Kelabit.

Analisis yang dijalankan adalah di peringkat fonologi, morfologi dan sintaksis seperti yang telah digambarkan.

Beberapa pengkaji meneliti hanya fonologi atau hanya morfologi. Walau bagaimanapun huraian morfologi selalunya didahului oleh huraian fonologi yang ringkas dan huraian sintaksis didahului oleh huraian fonologi dan morfologi yang ringkas juga. Ada juga kajian yang hanya menghuraikan bunyi (fonetik).

Kajian-kajian yang dijalankan adalah kajian sinkronik dan menghuraikan struktur bahasa atau dialek tertentu. Perbandingan sesuatu dialek Melayu dengan bahasa Melayu standard juga dijalankan dalam satu bahagian kecil daripada kajian, misalnya oleh Zahrah Buang (1966), tetapi hanya Abdullah Hassan (1966) yang membuat perbandingan sebagai fokus kajiannya.

Pada hemat saya pengkaji-pengkaji telah mengikuti kehendak pendekatan strukturalisme dalam analisis mereka tetapi terdapat juga di antara kajian-kajian yang ditinjau, yang menggunakan berbagai pendekatan, misalnya Asmah Haji Omar (1982). Beliau mengatakan (h. 5) "Pengalaman telah membuktikan bahawa pelenturan bahasa Melayu menurut satu-satu aliran tertentu itu tidak menerangkan sebanyak mungkin gejala yang ada dalam bahasa."

6. Kajian-kajian yang ditinjau

Abdul Hamid Mahmood

- 1971/72 *Fonem Dialek Kelantan*, latihan ilmiah, JPM, U.M.
- 1977 *Sintaksis Dialek Kelantan*, tesis M.A., JPM, U.M.

Abdullah Hassan

- 1966 *Perbandingan Tatabunyi Antara Dialek Kedah dengan Dialek Perak*, latihan ilmiah, JPM, U.M.
- 1969 *Satu Kajian Fonologi-Morfologi Bahasa Orang-Orang Melayu Asli Dialek Temuan*, tesis M.A.

Abdullah Junus

- 1976/77 *Dialek Ulu Temong: suatu buraian fonologi dan leksikal*, latihan ilmiah, JPM, U.M.

Asmah Haji Omar

- 1968 *An Introduction To Malay Grammar*, DBP, K.L.
- 1981 *The Iban Language of Sarawak: A Grammatical Description*, DBP, K.L. (asalnya tesis Ph.D yang dikemukakan kepada Universiti London pada tahun 1969).
- 1982 *Nabu Melayu Mutakhir*, DBP, K.L.
- 1983 *The Malay Peoples of Malaysia and Their Languages*, DBP, K.L.

Ghazali Udar Umar

- 1968/69 *Pemenggalan Bunyi-Bunyi Bahasa Semai — Bahasa Orang Asli di-Suak Padi, Padang Changkat, Parit, Perak*, latihan ilmiah, JPM, U.M.

Harun Mat Piah

- 1969 *Sistim Bunyi Dialek Rawa Yang Dituturkan Dalam Daerah Gopeng, Perak*, latihan ilmiah, JPM, U.M.

Hashim bin Musa

- 1971 *Pengantar chiri-chiri prosodi sendi dan intonasi serta pengwujudan chiri-chiri itu di dalam dialek Kelantan yang dituturkan di Pasir Mas*, latihan ilmiah, JPM, U.M.

Hendon, Rufus S.

- 1966 *The Phonology and Morphology of Ulu Muar Malay*, Dept. of Anthropology, Yale Universiti. (asalnya tesis Ph.D yang dikemukakan kepada Yale University pada tahun 1960)

Madzhi Johari

- 1972 *Fonology Dialek Melayu Kuching (Sarawak)* latihan ilmiah, JPM, U.M.

Nik Safiah Haji Abdul Karim

- 1965 *Loghat Melayu Kelantan*, tesis M.A., JPM, U.M.

Noor Ein Mohd. Nor

1967 *Fonologi Loghat Pulau Pinang*, latihan ilmiah, JPM, U.M.

1973 *Morfologi Dialek Pulau Pinang*, tesis M.A., JPM, U.M.

Payne, E.M.F.

1970 *Basic Syntactic Structures in Standard Malay*, DBP, K.L. (Asalnya tesis Ph.D yang dikemukakan kepada University of London pada tahun 1964).

Taher Masri

1970/71 *Fonologi Bahasa Semai* (di Kampung Suak Padi, Mukim Bota, Parit, Perak, latihan ilmiah, JPM, U.M.

Ton Ibrahim

1974 *Morfologi Dialek Kedah*, tesis M.A., JPM, U.M.

Zahrah Buang

1966 *Loghat Melayu Johor*, tesis M.A., JPM, U.M.

Untuk membuat rakit Nama berdasarkan strukturalisme, kita memperhatikan data, misalnya:

dua buah rumah

dua ekor burung

dua bari

dua persatuan

dua buah persatuan

Rujukan

- Block, Bernard, and George L. Trager. 1942. *Outline of Linguistic Society of America*.
- Bloomfield, Leonard. 1962. London: *Language*, George Allen & Unwin Ltd.
- Buchanan, Cynthia D. 1963. *A Programmed Introduction To Linguistics Phonetics and Phonemics*, Boston: Heath & Co.
- Gleason, H.A. Jr. 1960. *An Introduction to Descriptive Linguistics*, New York: Henry Holt & Co.
- Gleason, H.A. Jr. 1963. *Workbook in Descriptive Linguistics*, New York: Henry Holt & Co.
- Harris, Z.S. 1960. *Structural Linguistics*, University of Chicago.
- Nida, Eugene A. 1963. *Morphology: The Descriptive Analysis of Words*, Ann Arbors: The University of Michigan Press.
- Palmer, Frank. 1979. *Grammar*, ELBS.
- Pike, Kenneth L. 1963. *Phonemics: A Technique For Reducing Languages To Writing*, University of Michigan Press.
- Robins, R.H. 1964. *General Linguistics: An Introductory Survey*, London: Longmans.
- Robins, R.H. 1969. *Manual of Articulatory Phonetics, Workbook Supplement*, Ann Arbor: Cushing — Malloy, Inc.
- Zahrah Buang, 1975. "Linguistic Proplems in Minority/Majority Group Relations in Southeast Asian Countries: An Annotated Bibliography—Malaysia", *Journal of The Siam Society*, Vol. 3 Pt. 2.